

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи

Глодовська Вікторія Вікторівна
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В
УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ 231 *Соціальна робота*

РЕФЕРАТ

магістерської роботи
за освітньо-професійною програмою (освітньо-науковою програмою)
«Соціальна робота»

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК:

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки
та соціальної роботи*
Підвальна Юлія Василівна

ЗМІСТ	
ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ	7
1.1 Характеристика інклюзивної освіти як соціального і психолого-педагогічного явища	7
1.2 Психолого-педагогічна адаптація дітей з інвалідністю в умовах інклюзивної освіти: особливості та проблеми	16
1.3 Основні принципи психолого-педагогічної роботи дітей з інвалідністю в умовах інклюзивної освіти	31
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ	41
2.1 Особливості адаптаційного періоду дітей з інвалідністю в інклюзивну класі	41
2.2 Організація навчального процесу дітей з інвалідністю в умовах інклюзивної освіти	53
2.3 Проектування та оцінка результатів навчальної діяльності дітей з інвалідністю в інклюзивному класі	66
ВИСНОВКИ	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	85
ДОДАТКИ	95

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Інклюзивна освіта набуває все більш широких масштабів. Воно підтримана законодавчо, обґрунтована міжнародними вимогами і процесами світової педагогічної практики. Зарубіжний досвід показує, що цей проект потребує багато часу та участі всіх суб'єктів освіти. Сьогодні інклюзивна освіта – це термін, який вживається для опису процесу освіти дітей, які мають не тільки фізичні, але і соціальні, емоційні, а й мовні особливості. Ці діти, які мають інвалідність, повинні бути також включені в цілісний освітній процес, процес розвитку і соціалізації. Інклюзивна освіта розвиває методологію, спрямовану на дітей і визнає, що всі діти – індивідууми з різними потребами.

Сьогодні, коли кількість дітей в Україні, що мають обмежені можливості здоров'я, зростає, актуальним стає пошук нових форм надання їм психолого-педагогічної допомоги. Держава надає можливість таким дітям, відвідувати навчальний заклад будь-якого типу, за наявності у ньому відповідних умов для роботи, починаючи від дошкільного навчального закладу – закінчуючи вищим навчальним закладом.

Значної уваги потребує розв'язання проблеми саме необхідних психолого-педагогічних умов для адаптації дітей що мають особливі освітні потреби в умовах інклюзивної освіти.

Світовою тенденцією сьогодення є прагнення соціальної адаптації осіб з обмеженими можливостями здоров'я, з особливостями психофізичного розвитку, кількість яких досягає 10-12 % всього населення.

Психолого-педагогічна адаптація здійснюється через засвоєння, прийняття психологічних, моральних та інших норм і цінностей суспільства, як у широкому розумінні, так і стосовно найближчого соціального оточення – групи, колективу, родини і є процесом установаження оптимальної відповідності особистості навколишньому середовищу. Вона виступає результатом діяльності, яка дає змогу задовольнити потреби людини.

Проблема адаптації не є новою, але за сучасних умов швидкого

зростання ритму і темпу життя, що спричинює підвищення вимог до людини як члена суспільства взагалі і як творчої, активної особистості зокрема, дослідження процесу адаптації набуває актуальності.

Нормативно-правовою базою забезпечення освіти дітей з обмеженими можливостями здоров'я в Україні є Конституція України, закони України «Про освіту», «Про реабілітацію інвалідів», «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», Указ Президента України від 01.06.2005 р. № 900 «Про першочергові заходи щодо створення сприятливих умов з життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями».

Проблема інклюзивної освіти була означена у працях психологів Л. Виготського, О. Запорожця, В. Котирло, Г. Цукерман, А. Керн, Л. Аксенової, Л. Шипіциної. З'ясуванню окремих її аспектів сприяють, зокрема, результати наукових досліджень сутності адаптованості та дезадаптованості, їх причин та особливостей прояву (І. Дубровіна, В. Каган, Р. Овчарова, Н. Самоукіна, А. Фурман та ін.); взаємозв'язку психологічної готовності дитини та особливостей її адаптації (Л. Божович, Л. Венгер, Н. Гуткіна, В. Давидов, О. Проскура та ін.)

Зауважимо, що в Україні система інклюзії має зовсім маленький досвід.

Таким чином, актуальність проблеми і недостатність її вивчення зумовили вибір теми дослідження **«Психолого-педагогічні умови адаптації дітей з інвалідністю в умовах інклюзивної освіти»**.

Мета дослідження: розробити, науково обґрунтувати та експериментально перевірити психолого-педагогічні умови адаптації дітей з інвалідністю в умовах інклюзивної освіти.

Об'єкт дослідження: інклюзивна освіта як соціальне і психолого-педагогічне явище.

Предмет дослідження: психолого-педагогічні умови адаптації дітей з інвалідністю в умовах інклюзивної освіти.

Відповідно до теми та мети дослідження визначено такі **завдання:**

1. Проаналізувати поняття «інклюзивна освіта», як соціальне і психолого-педагогічне явище;
2. Провести аналіз наукової літератури з проблеми розвитку інклюзивної освіти в Україні;
3. Вивчити особливості та проблеми психолого-педагогічної адаптації дітей з інвалідністю в умовах інклюзивної освіти;
4. Охарактеризувати основні принципи психолого-педагогічної роботи дітей з інвалідністю в умовах інклюзивної освіти.

На різних етапах дослідження використовувалися такі **методи**:

теоретичні: аналіз, систематизація, порівняння та узагальнення різних поглядів на досліджувану проблему в галузі загальної та спеціальної педагогіки з метою визначення науково-теоретичних, методологічних засад здійснення процесу адаптації дітей з інвалідністю в умовах інклюзивної освіти, стану розробленості проблеми та перспективних напрямів її розв'язання;

емпіричні: психолого-педагогічний аналіз (анкетування, спостереження) з метою виявлення особистісних особливостей та особливостей психоемоційного стану дітей з інвалідністю; аналіз бесід, опитування фахівців з метою визначення стану особистісної та професійної готовності до роботи з дітьми інвалідами, визначення ефективності впровадження психолого-педагогічних умови процесу адаптації дітей з інвалідністю до ЗДО;

Експериментальна база дослідження. Дослідження проводилось в м. Благовіщенську, Кіровоградської області протягом 2020-2021 навчального року в Благовіщенському навчально-виховному комплексі № 1 Гімназія – заклад загальної середньої освіти I-III ступенів – заклад дошкільної освіти «Сонечко» Благовіщенської міської ради.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що вперше розроблена система психолого-педагогічних умов процесу адаптації дітей з інвалідністю

в умовах інклюзивної освіти з урахуванням особливостей їх емоційно-вольової сфери та віку.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в збагаченні змісту роботи педагогів, зокрема – вихователів та батьків дітей з інвалідністю, психолого-педагогічними умовами прискорення процесу адаптації до нових умов перебування дитини. Розробка та добір певних психолого-педагогічних умов дозволить більш якісно вирішувати проблеми входження дитини з інвалідністю в освітній простір, оптимізувати дитячо-батьківські відносини в сім'ях, які виховують дітей з інвалідністю, зокрема і проблемами розвитку в цілому. Матеріали дослідження можуть використовуватися в практичній роботі вихователів дошкільних закладів освіти, центрів психолого-педагогічної допомоги сім'ям, як суб'єктам освітнього процесу; під час розробки змісту курсів на факультеті соціальної та психологічної освіти; під час викладання навчальних дисциплін «Теорія соціальної роботи», в процесі професійної підготовки та перепідготовки педагогів, вихователів, дефектологів, психологів, тьюторів.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження висвітлювалися у виступах на конференціях і семінарах різного рівня, а саме: *всеукраїнських* – Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми соціальної педагогіки та соціальної роботи» (Умань, 15 жовтня 2020 р.); науково-практичному семінарі «Перспективи ефективної роботи соціальних працівників з молоддю» (Умань, 3 березня 2021 р.).

Матеріали дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 2 тез доповідей автора.

Структура випускної кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи – 105 сторінок, основного тексту – 86

сторінок, список використаних джерел становить 86 найменування. Робота містить 4 таблиці, 4 додатки.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі наведено теоретичне узагальнення та підхід до вирішення важливої й актуальної проблеми щодо психолого-педагогічних умов адаптації дітей з інвалідністю в умовах інклюзивної освіти. Досягнута мета, виконані завдання дають підстави для загальних висновків:

1. Таким чином, нами проаналізовано суттєвий зміст поняття інклюзивна освіта, інклюзія – це включення в загальноосвітній процес всіх дітей, незалежно від статі, етнічної або релігійної приналежності, дітей з особливими освітніми потребами, при цьому створюються спеціальні умови, що забезпечують рівне ставлення до всіх учнів. Також визначено психолого-педагогічні умови інклюзивної освіти – педагогічне забезпечення і педагогічний супровід та встановлені їх відмінності: педагогічне забезпечення – створення ресурсних умов, що забезпечують успішну реалізацію освітнього процесу, а педагогічний супровід – це особливий спосіб організації освітнього процесу.

Інклюзивна освіта будується на вихованні національної та особистої гідності, громадянської свідомості, що надає впевненість в своїх силах, тим самим мотивуючи дітей перебувати в соціумі разом з іншими людьми.

Це дозволяє говорити про те, що в рамках інклюзивної освіти повинні створюватися всі умови для отримання якісної освіти та адаптації дітей з інвалідністю. Ми з'ясували, що інклюзивна освіта як соціальне і психолого-педагогічне явище в науковій літературі описується як вихід освіти на новий виток розвитку, а не як інноваційний процес.

2. Нами проведений аналіз наукової літератури з проблем розвитку інклюзивної освіти. На сьогоднішній день інклюзивна освіта для дітей з особливими освітніми потребами є пріоритетним напрямком діяльності системи освіти. Один з основних аспектів інклюзивної освіти – правильно створені спеціальні умови і організована робота з кожним. Аналіз наукової літератури свідчить, що саме інклюзивна освіта відповідатиме сучасним цілям, стане індивідуалізованою освітою для всіх учасників освітніх відносин.

Аналіз публікацій показав, що саме в цьому напрямку йде розвиток наукових уявлень філософів, соціологів, психологів, педагогів.

3. Вивчено, що інклюзивна освіта є двостороннім процесом. З одного боку, дитина з інвалідністю готується до навчання з нормально розвиненими однолітками, адаптується до освітнього простору освітньої організації. З іншого боку, і освітня організація готується до роботи з дитиною, які мають порушення у розвитку. При цьому враховується, що для дітей з інвалідністю необхідне створення спеціальних умов навчання.

Психолого-педагогічна адаптація – це допомогти дитині звикнути до навколишнього його середовищі і навчитися засвоювати нову інформацію.

Традиційно під адаптацією розуміється процес входження людини в нове для нього середовище і пристосування до її умов.

Адаптація є активним процесом. При цьому виділяються два основних критерії успішної адаптації: внутрішній комфорт – емоційна задоволеність і зовнішня адекватність поведінки – здатність легко і точно виконувати нові вимоги.

Соціально-психологічна адаптація – це оптимізація взаємин особистості і групи, зближення цілей їх діяльності, ціннісних орієнтацій, засвоєння індивідом норм і традицій груп, входження в їх рольову структуру.

Соціальна адаптація – це постійний процес активного пристосування індивіда до умов соціального середовища.

4. Охарактеризовано основні принципи психолого-педагогічної роботи дітей з інвалідністю в умовах інклюзивної освіти:

- принцип індивідуального підходу передбачає врахування індивідуальних особливостей кожної дитини. Підхід проявляється не тільки в зовнішній увазі до потреб дитини, але і в надання самій дитині можливості реалізувати свою індивідуальність;

- принцип підтримки самостійної активності дитини. Головним є формування активної особистості кожної дитини;

- принцип активного включення в освітній процес всіх його учасників

передбачає створення умов для розуміння і прийняття один одного з метою забезпечення спільної роботи між усіма учасниками освітнього процесу;

– принцип міждисциплінарного підходу. Необхідний комплексний і міждисциплінарний підхід, для розробки методів і засобів виховання та навчання. Після проведеного діагностичного обстеження фахівцями, складається освітній план дій як для конкретної дитини-інваліда, так і для групи дітей в цілому;

– принцип варіативності в процесах навчання і виховання. При включенні дитини в інклюзивну групу необхідна варіативна предметно-просторове середовище, а також здатність педагога використовувати різноманітні методи і прийоми в своїй роботі;

– принцип партнерської взаємодії з сім'єю. Зусилля педагогів будуть ефективними, якщо вони будуть підтримані батьками, зрозумілими їм і будуть відповідати потребам сім'ї;

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів проблеми. Подальшого вивчення потребують такі питання, як: психолого-педагогічний супровід дітей з інвалідністю в умовах інклюзивної освіти, впровадження інклюзивного навчання дітей з обмеженими можливостями здоров'я в освітні установи.